

Brewing Studies no. 1, 2026

pp. 107-138

[https://doi.org/
10.12797/BrSt.2026.01.05](https://doi.org/10.12797/BrSt.2026.01.05)

Licensing information:
CC BY-NC-ND 4.0

Marian Belerski

(1904-1980)

„Przemysł Fermentacyjny” w latach 1945-1949

Przyczynek do historii prasy technicznej

„Przemysł Fermentacyjny” [“The Fermentation Industry”] from 1945 to 1949: A Contribution to the History of the Technical Press

Nota redakcyjna (opr. Sławomir Dryja)

W 1975 roku powstała Komisja do Opracowania Historii Prasy Technicznej przy Komitecie Historii Nauki, Oświaty i Techniki Polskiej Akademii Nauk (PAN). Pierwsze spotkanie odbyło się 15 października w obecności 15 członków, reprezentujących zróżnicowane środowiska naukowe i techniczne. W trakcie zebrania ogłoszono kilka inicjatyw dotyczących opracowania monografii prasy technicznej, w szczególności hutniczej, chemicznej czy ogrodniczej. Marian Belerski zakomunikował, że pracuje nad monografią czasopisma „Przemysł Fermentacyjny”, którą miał zamiar ukończyć w pierwszej połowie 1976 roku¹. Następne spotkanie komisji zwołało 27 listopada 1975 roku. Profesor Jan Pazdur przedstawił wówczas referat „*Dziennik Politechniczny*” (1860-1862). *Prawzór ogólnego czasopisma technicznego*. Zgłoszono też kilka innych inicjatyw badawczych². Kolejne zebranie odbyło się w Krakowie, z udziałem przedstawicieli Komisji Prasoznawczej Oddziału PAN w Krakowie. Tym razem skupiono się na właściwym zorganizowaniu i uporządkowaniu archiwów periodyków technicznych. Kwestii związanych z planami wydawniczymi podczas spotkania nie poruszano, zapewne z uwagi na ograniczone możliwości w tym zakresie³.

W tym czasie ukazywała się seria wydawnicza Rady Prasy Technicznej, wydawana w ramach prac zespołów i komisji przez Wydawnictwo Czasopism

¹ Belerski M. 1976, s. 147-149.

² Belerski M. 1976a, s. 384-385.

³ Belerski M. 1977, s. 405.

Technicznych Naczelnej Organizacji Technicznej (NOT). Została ona zapoczątkowana w 1972 roku. Zeszyty z tej serii ukazywały się do 1981 roku, w którym to nastąpiło wyraźne spowolnienie tempa wydawniczego (w 1972 roku wydano 15 zeszytów, w 1973 – 16, w 1974 – 10, w 1975 – 11, w 1976 – 4, w 1977 – 4, 1978 – 13, 1979 – 6, 1980 – 15, 1981 – 2)⁴. Duży udział w powstaniu i redakcji tej serii miał Marian Belerski. W krótkim czasie stał się on również jednym z najaktywniejszych autorów – pierwsze opracowanie pt. *O systemie informatycznym prasy technicznej*, napisane we współpracy z Janem Forowiczem i Teresą Rumińską, ukazało się w 1973 roku⁵. W tym samym roku opublikowano opracowanie poświęcone czasopiśmiennictwu chemicznemu w Polsce⁶. W 1974 roku wydano dwa opracowania Belerskiego, w 1975 – trzy, zaś w latach 1976 i 1978 – po jednej publikacji⁷.

Na szczególną uwagę zasługuje opracowanie pt. *O pierwszej bibliografii czasopiśmiennictwa technicznego Feliksa Kucharzewskiego*, wydane w 1974 roku, a więc jeszcze przed powołaniem Komisji do Opracowania Historii Prasy Technicznej. Należy więc postawić pytanie, dlaczego zapowiadana monografia czasopism „Biuletyn Piwowski” i (następnie) „Przemysł Fermentacyjny” nie ukazała się drukiem. Z pewnością można wskazać dwie przyczyny: ograniczone możliwości wydawnicze komisji (z opracowań zapowiedzianych w 1975 roku ukazało się w zasadzie tylko jedno – monografia czasopisma „Hutnik”, i to dopiero w 1977 roku)⁸ oraz pogarszający się stan zdrowia autora, u którego już w 1973 roku zdiagnozowano białaczkę. Po kilku latach leczenia Marian Belerski zmarł 17 kwietnia 1980 roku.

Szczęśliwie w archiwum rodzinnym Tadeusza Belerskiego (syna Mariana) zachował się maszynopis opracowania awizowanego w 1975 roku. Niewątpliwie jest to ostateczna wersja autorska, która została skierowana do korekty, o czym świadczą uwagi naniesione ołówkiem na marginesach opracowania⁹. Tekst został przygotowany zgodnie z ówczesnymi standardami i wytycznymi.

Opracowanie wydało się na tyle cenne, iż zdecydowano się na jego publikację¹⁰. Podczas przygotowania tekstu do druku kierowano się ogólnie przyjętymi zasadami wydawniczymi dla edycji źródłowych. Tekst przeglądnięto, usuwając drobne

⁴ Opracowano na podstawie bibliografii Biblioteki Narodowej i Biblioteki Jagiellońskiej oraz informacji (spisów zeszytów) podawanych na okładkach zeszytów serii.

⁵ Belerski M., Forowicz J., Rumińska T. 1973.

⁶ Belerski M. 1973.

⁷ Belerski M. 1974; Belerski M. 1974a; Belerski M. 1975; Belerski M. 1975a; Belerski M. 1975b; Belerski M. 1978; *Z zagadnień* 1976.

⁸ Ciszewska-Wusatowska H. 1977.

⁹ W tym miejscu pragnę serdecznie podziękować panu Tadeuszowi Belerskiemu za udostępnienie archiwum rodzinnego i za zgodę na opracowanie oraz publikację tekstu.

¹⁰ Fragment tekstu, zatytułowany *Od Autora*, ukazał się jako aneks nr 9 w książce *Browary Ziemi Północnych i Zachodnich*, t. 1; Dryja S. 2024, s. 279-284.

nieściskości i poprawiając nieliczne literówki i interpunkcję. Rozwinięto imiona (podawane przez autora w skrócie), poza kilkoma przypadkami, w których pełnego imienia nie udało się ustalić. Zrezygnowano z oznaczenia prostokątną ramką osób nieżyjących w chwili opracowywania tekstu przez Mariana Belerskiego, gdyż po upływie pięćdziesięciu lat nie żyje ani jeden współautor czasopisma, jak również inne osoby przywołane przez autora. Przypisy, którymi Marian Belerski opatrzył opracowanie, pozostawiono w oryginalnym brzmieniu. Tekst uzupełniono przypisami tłumaczącymi kontekst wydarzeń oraz uzupełniającymi biogramy części z wymienionych osób. Przypisy te opatrzone inicjałami sporządzającego komentarze: [S.D.].

Okoliczności i kontekst powołania czasopisma do życia omówiono w artykule *Marian Belerski's Work as the Director of the Board of the Brewing and Malting Industry in Bydgoszcz from 1945 to 1948* [Działalność Mariana Belerskiego jako dyrektora branżowego zjednoczenia przemysłu piwowarsko-słodowniczego w Bydgoszczy w latach 1945-1948], zamieszczonym w tym samym numerze czasopisma.

Editor's Note (by Sławomir Dryja)

The year 1975 saw the establishment of the Commission for Research on the History of Technical Press at the History, Science, Education and Technology Committee of the Polish Academy of Sciences (PAN). On October 15, the Commission met for the first time, with 15 attendees representing various scientific and technical societies. At the meeting, a number of initiatives were put forward with a view to authoring a monograph on technical press, particularly metallurgical, chemical or gardening journals. Marian Belerski announced that he was working on a monograph on the periodical “Przemysł Fermentacyjny” [“Fermentation Industry”], which he expected to finish in the first half of 1976¹¹. The next meeting was held on 27 November 1975. It was on that day that Prof. Jan Pazdur presented a paper entitled *Dziennik Politechniczny (1860-1862). Prawzór ogólnego czasopisma technicznego* [Dziennik Politechniczny 1860-1862. A forerunner of a general technical periodical]. A number of further research initiatives were also introduced¹². A subsequent meeting took place in Krakow and was attended by, among others, the representatives of the Press Studies branch of the Polish Academy of Sciences in Krakow. That meeting focused on the correct arrangement and ordering of the archives of technical periodicals. The subject of plans for publication was not explored during the session, presumably due to limited publishing capacity¹³.

¹¹ Belerski M. 1976, p. 147-149.

¹² Belerski M. 1976a, pp. 384-385.

¹³ Belerski M. 1977, p. 405.

In that period, a series authored by the Technical Press Council was released by the Technical Journal Publishing House of the Chief Technical Organisation (NOT) as part of the work performed by teams and commissions. The series was launched in 1972. Books in the series were released until 1981, when the publishing frequency radically dropped (a total of 15 books were published in 1972, 16 in 1973, 10 in 1974, 11 in 1975, 4 in 1976, 4 in 1977, 13 in 1978, 6 in 1979, 15 in 1980, 2 in 1981)¹⁴. Marian Belerski contributed significantly to the creation of and editorial work on the series. Also, he soon became one of the most active authors: his first study, co-written with Jan Forowicz and Teresa Rumińska, titled *O systemie informatycznym prasy technicznej* [On an information system in technical press], was published in 1973¹⁵. The same year saw the publication of a study dedicated to Polish chemical periodicals¹⁶. In 1974, Belerski published a further two studies, in 1975 three studies, and one publication saw the light of day in 1976 and 1978 each¹⁷.

Special attention should be paid to the study *O pierwszej bibliografii czasopiśmiennictwa technicznego Feliksa Kucharzewskiego*, issued in 1974, i.e. two years before the establishment of the Commission for Research on the History of Technical Press. One may ask why the announced monograph of the periodical “Biuletyn Piwowarski” and (later) “Przemysł Fermentacyjny” was not published in print. This might have happened for two reasons: the commission’s limited publishing capacity (of all studies announced in 1975, only the monograph of the “Hutnik” (“Metallurgist”) periodical was published, as late as 1977)¹⁸ and the author’s deteriorating health (in 1973 Belerski was diagnosed with leukaemia). Marian Belerski died on 17 April 1980, after several years of treatment.

Fortunately, Tadeusz Belerski’s (Marian Belerski’s son’s) family archives contained a typescript of the study archived back in 1975. Without a doubt this is the final version after proofreading, as confirmed by comments pencilled in along the margins¹⁹. The text had been prepared in accordance with the then-applicable standards and guidelines.

The study proved so valuable that a decision was made to publish it²⁰. While preparing the text for print, principles generally applicable to source editions were

¹⁴ Based on the bibliography of the National Library and Jagiellonian Library, as well as information (book lists) provided on the covers of the books in the series.

¹⁵ Belerski M., Forowicz J., Rumińska T. 1973.

¹⁶ Belerski M. 1973.

¹⁷ Belerski M. 1974; Belerski M. 1974a; Belerski M. 1975; Belerski M. 1975a; Belerski M. 1975b; Belerski M. 1978; *Z zagadnień* 1976.

¹⁸ Ciszewska-Wusatowska H. 1977.

¹⁹ I would like to take this opportunity to extend my heartfelt gratitude to Tadeusz Belerski for making his family archives available and his consent to prepare and publish the work.

²⁰ A passage with the heading “From the Author” was published as Appendix 9 in a book titled *Browary Ziemi Północnych i Zachodnich*, vol. 1; Dryja S. 2024, pp. 279-284.

followed. The text was reviewed; minor inconsistencies and some typos were removed. First names, abbreviated by the author, were resolved except for certain cases where it proved impossible to determine their full form. Belerski's practice of placing the name of a deceased person in a box was abandoned, since after fifty years there are no surviving co-authors of the periodical and all persons referred to by the author are dead. Footnotes by Marian Belerski were kept in their original wording. Footnotes were added to explain the context of events and the text was supplemented with biograms of some of the persons named in the work. Footnotes were appended with the initials of their author [S.D.].

The circumstances and context of the periodical's inception were discussed in the article *Marian Belerski's Work as the Director of the Board of the Brewing and Malting Industry in Bydgoszcz from 1945 to 1948*, published in the same issue of the periodical.

Edycja oryginalnego tekstu

Od Autora

W lutym 1945 roku udało mi się zbiec z oflagu w Grossborn²¹ i skrócić w ten sposób pobyt w niewoli niemieckiej. Wkrótce znalazłem się w Warszawie, gdzie natychmiast przystąpiłem do pracy zawodowej. Poruczono mi, jako wieloletniemu organizatorowi i technologowi przemysłu fermentacyjnego, szczególnie browarniczego i słodowniczego, zabezpieczenie zakładów tych gałęzi przemysłu na terenie ówczesnych województw: pomorskiego, poznańskiego, olsztyńskiego, gdańskiego i szczecińskiego. Działalność swoją rozpocząłem od Bydgoszczy, którą obrałem siedzibą przyszłego Zjednoczenia Przemysłu Piwowarskiego i Fermentacyjnego.

Pomimo posiadania dostatecznie szerokich pełnomocnictw natrafiałem w początkowej fazie swej pracy na duże trudności; wojna jeszcze trwała, przez co poruszanie się w tym czasie w terenie było bardzo utrudnione.

²¹ Oflag II D Gross Born (Grossborn-Westfalenhof) – niemiecki obóz dla oficerów państw alianckich wziętych do niewoli w czasie II wojny światowej. Był położony koło miejscowości Kłomino, istniał w latach 1940-1945. Po upadku powstania warszawskiego do obozu trafiła duża grupa powstańców. Wobec zbliżania się frontu Niemcy 29 stycznia 1945 roku ewakuowali część jeńców na zachód do obozu Sandbostel. Marian Belerski pozostał w obozie, z którego uciekł 16 lutego, niedługo przed jego wyzwoleniem przez żołnierzy z 18. Pułku Piechoty 1. Armii Wojska Polskiego; Sadowicz M. 1977, s. 81-170; Belerski T. 2023, s. 55. [S.D.]

BIULETYN PIWOWARSKI

Wydawnictwo Zjednoczenia Przemysłu Piwowarsko-Słodowniczego okręgu
pozaśląsko-pomorsko-koszalińskiego-gdańskiego z siedz. w Bydgoszczy,

Adres Redakcji i Administracji: Bydgoszcz, Zbożowy Rynek 9, tel. 18-36 i 17-36
Prenumerata miesięczna zł. 30.-. Nakład 300 egzemplarzy.

-
- TRESC NUMERU: 1/ Browarnictwo w nowej Polsce - Mgr M. Belerski - Dyrektor
Naczelny Zjednoczenia Bydgoskiego,
2/ Chmielarstwo w Polsce - Wacław Sciber - Dyrektor Naczelny
Państwowej Siarkowni Chmielu,
3/ Bilans wydajności warzelnii - Edward Stamm - Kierownik
Techniczny Zjednoczenia Bydgoskiego,
4/ Kronika.
-

A P E L R E D A K C J I

Redakcja zwraca się do zjednoczeń branżowych przemysłu piwowarsko-słodowniczego o nadesłanie krótkich wykładów statystycznych, obrazujących przebieg produkcji i wydajność pracy na danym terenie. Proszeni są również P.T. Czytelnicy, przagnący poruszać aktualne zagadnienia, dotyczące naszego przemysłu, o nadesłanie swych związków i treści artykułów w maszynopisach.

BROWARNICTWO W NOWEJ POLSCE.

W artykule wstępnym pierwszego Biuletynu Piwowarskiego, jaki się obecnie ukazywał zaczyna w nowej Polsce, chcielibyśmy na wstępie stwierdzić i zwrócić uwagę na fakt wszystkim czynnikom kompetentnym, że przemysł browarniczy ma szczególne znaczenie dla państwa i z tego tytułu powinno się w jaknajszerszym zakresie skorzystać z przepisu art. 25 Ustawy z C.V. 45 bez względu na wielkość przedsiębiorstwa.

Złe się stało, że dotąd sprawa ta nie została jasno postawiona przez Ministerstwo Aproprowiacji i Handlu i przez Ministerstwo Skarbu.

Musimy stwierdzić, że zarówno sfery rządzące jak i ogół społeczeństwa nie doceniają należyte znaczenia, jakie przemysł piwowarski może odegrać w nowej epoce w odniesieniu do zadań państwowych i społecznych.

Odnosnie przemysłu browarniczego - niema dotąd jasnego planu ogólnopolskiego i jednolitej organizacji. Niektóre Zjednoczenia nie zrozumiały sensu swych organizacji i nie starały się uzgodnić i ujednostajnić między sobą polityki gospodarczej. /Należy jednakowoż zauważyć, że pod tym względem nastąpiło w ostatnich czasach w pewnym stopniu polepszenie/.

W woj. warszawskim i lubelskim np. pracują browary prywatne - prawie że niezależnie od Zjednoczeń i pobierają ceny takie, jakie uważają za stosowne.

BIULETYN PIWOWARSKI

Organ Państwowego Zjednoczenia Przemysłu Piwowarsko - Słodowniczego

Nr 8 (12)

Bydgoszcz, sierpień 1946 r.

Rok II

Treść numeru:

1. O wartości odżywczej piwa z punktu widzenia medycyny — Dr Pawłowski Janusz — Zjednoczenie Bydgoszcz
2. Piwo żywi, leczy, uzdrowia — Inż. Kiwerski Marian — Zjednoczenie Zabrze
3. Badania nad regeneracją piwowarskiej masy filtracyjnej (praca zbiorowa)
4. Przemysł browarniczy doby obecnej — Bieniasz Józef — Zjednoczenie Bydgoszcz
5. Wydatki a koszty w jednolitym planie kont — Jan Kujawski — Zjednoczenie Zabrze
6. Stan plantacji chmielu — Ścibor Waclaw, Dyr. Nacz. Państw. Siarkowni Chmielu w Lublinie.
7. Kronika.

Dr Pawłowski Janusz.

O wartości odżywczej piwa z punktu widzenia medycyny

I. WSTĘP.

Na temat szkodliwości piwa panuje cały szereg przesądów, prowadzących w sumie do fałszywego mniemania, że każdą opinię pochlebną, wypowiedzianą o piwie i jego wartości odżywczej, uważa się za stroną lub za reklamę. Niestety, większość ludzi, nawet poważnych, uważa piwo za napój szkodliwy dla zdrowia. Przyczyną tego sądu jest fakt pobieżnych wiadomości, opartych na niedokładnych przesłankach naukowych. Kilka miesięcy temu na łamach prasy pojawił się felieton, starający się ośmieszyć akcję propagującą piwo jako napój odżywczy i porównując to do starej, przedwojennej reklamy: „cukier krzepi”. Autor wymienionego felietonu nie siłił się na rzeczową argumentację chłoszczących wywodów — po prostu wypowiadał znane komunały, uważając swoje poglądy za pewniki i czując oparcie u pewnej części społeczeństwa podobnie myślącego.

A przecież żyjemy w okresie postępu techniki i wspianych odkryć naukowych. Dziś każdy wynalazek, zarówno w dziedzinie przemysłowej, technicznej czy specyfików leczniczych, musi znaleźć potwierdzenie swej wartości w praktyce — zostaje on poddany wielorakim i wielokrotnym analizom laboratoryjnym, które dają podstawę do jego oceny.

Podobnie jak inne rodzaje, tak i przemysł spożywczy posiada własne laboratoria, kontrolujące jakość i zdrowotność produktów naturalnych i przetworów spożywczych fabrycznych. Laboratoria te mają na celu ochronę społeczeństwa przed

produktami szkodliwymi, sfałszowanymi lub zepsutymi. I w tej dziedzinie oprócz badań stałych, które są wynikiem pewnych sprawdzonych, tuzinkowych — rzecz można — metod badania laboratoryjno-naukowego, są nieprzerwanie stwarzane rzeczy nowe, które genialnością i dokładnością swoją nie pozostają w tyle za innymi największymi odkryciami współczesnej doby.

Aby nie być gołosłownym przytoczę fakt przyznania nagrody Nobla — tej najwyższej nagrody świata naukowego — w roku 1929 Eijkmanowi i Hopkinsowi za badania nad witaminami, a w 1938 roku uczonemu szwajcarskiemu za pracę o witaminie C.

Wywody moje prowadzą do tego, że opinia ludzi niefachowych nie powinna być wypowiedziana publicznie, nawet na łamach prasy codziennej, lecz przeciwnie: powinni zabierać głos ludzie znający przedmiot omawiany i potrafiący ścisłymi argumentami udowodnić poglądy wypowiedziane. Będzie to na pewno z większym pożytkiem zarówno dla zdrowia konsumentów, jak i dla podniesienia wartości fabrykatów spożywczych.

II. ZNACZENIE ODŻYWIANIA SIĘ.

W dawnych czasach, kiedy odżywienie stanowiły produkty proste, nie ulegające przerobkom fabrycznym, nie zwracano specjalnej uwagi na zagadnienie odżywiania.

Dopiero w późniejszym okresie, który był okresem długich morskich podróży, poczyniono

Zabezpieczenie mienia opuszczonego i poniemieckiego

Pierwszą moją czynnością po przybyciu 20 lutego 1945 r. do Bydgoszczy było objęcie w zarząd państwowy dwóch poniemieckich browarów tamże się znajdujących i wyznaczenie odpowiedzialnych kierowników, których zadaniem w pierwszej fazie było zinwentaryzowanie mienia i uruchomienie zakładów²².

W lokalu jednego z powyższych browarów przy Zbożowym Rynku w Bydgoszczy założyłem biuro Zjednoczenia, do którego zaangażowałem pierwszych pracowników: księgowego i biurową siłę pomocniczą.

Zdobywszy samochód (trzykołowy), rozpocząłem w pierwszych dniach marca 1945 r. przejmowanie w zarząd państwowy obiektów znajdujących się na obszarze Pomorza i Gdańska. W miarę przesuwania się działań wojennych dalej na zachód przejmowałem zakłady znajdujące się w środkowym i północnym zachodzie kraju²³.

Praca ta była w tym czasie wprawdzie niebezpieczna i żmudna, ale w efekcie bardzo owocna. Szansa szabrowania opuszczonego mienia była minimalna. W każdym prawie obiekcie zastałem ludzi, którzy podawali się za pracowników danego zakładu: dozorców, administratorów itd. W miarę możliwości wykorzystano tych ludzi do dokonania inwentaryzacji, do zebrania bliższych informacji o zakładzie i ich właścicielach. Były pomiędzy tymi ludźmi osoby wywiezione w czasie okupacji na roboty przymusowe. Przy pomocy miejscowych władz wojskowych i administracyjnych wyznaczałem tymczasowe kierownictwa, którym przekazywałem pieczę nad przejętymi w zarząd obiektami.

Niektóre zakłady były zajęte przez wojska radzieckie; w celu przejęcia ich i uruchomienia interweniowałem często w sztabach wojskowych, a nawet u marszałka Konstantego Rokossowskiego. Tą drogą przejąłem Zakłady Winiarskie w Zielonej Górze wraz ze znacznymi zapasami surowców, półfabrykatów i gotowej produkcji. Z zapasów moszczy porzeczkowych wyprodukowaliśmy w 1945 r. pierwsze wina.

Bezpośrednio od wojska przejęto jeszcze szereg innych zakładów. Niektóre były zdadne do natychmiastowego uruchomienia, jak np. Browary w Zielonej Górze, które zagospodarował doskonały technolog Bronisław Borowczyk z Poznania.

²² W 1945 roku pod zarząd państwowy przejęto dwa browary bydgoskie: zakład przy ul. Ustronie 7 (istniał w latach 1858-2006) – w 1945 roku oznaczony nr 1 (następnie znany jako „Bydgoski”), oraz zakład przy Zbożowym Rynku 9 (istniał od ok. poł. XIX wieku do 2006 roku) – w 1945 roku oznaczony nr 2 (następnie znany jako „Pomorski”). 1 grudnia 1950 roku oba zakłady (wraz z browarem w Żninie i kilkoma słodowniami i rozlewniami) weszły w skład Zakładów Piwowarsko-Słodowniczych w Bydgoszczy; Kaczmarek T. 1994, s. 233-239; Dryja S. 2024, aneks 8. [S.D.]

²³ Była to akcja wyprzedzająca obowiązywanie ustawy z dnia 3 stycznia 1946 r. o nacjonalizacji przemysłu w Polsce.

Podobnie uruchomiono Browary w Połczynie-Zdroju, dokąd skierowałem wytrawnych fachowców Aleksandra Stromengera ze Żnina i Longina Szwejkowskiego z Wilna.

Wybitnego fachowca pozyskałem w osobie inż. Stanisława Ziętkiewicza, zatrudnionego przed drugą wojną światową w Zakładach Słodowniczo-Browarniczych w Busku, na wschód od Lwowa. Inż. Ziętkiewicz naznaczony został na kierownika odbudowy, a następnie dyrektora Zakładów Słodowniczo-Browarniczych w Elblągu²⁴.

Koncepcja organizacyjna

Pierwszy etap prac organizatorskich zakończył się w kwietniu 1945 r. Do końca tego miesiąca zinwentaryzowano przejęte w zarząd państwowy mienie i opracowano koncepcję organizacyjną Zjednoczenia²⁵, którego zostałem naczelnym dyrektorem. Przedstawiona i przyjęta przez ministerstwo koncepcja organizacyjna²⁶ sprowadzała się do zasady, że Zjednoczenie jest przedsiębiorstwem państwowym, o pełnej autonomii gospodarczej, a zakłady produkcyjne wchodzące w skład Zjednoczenia miały być oddziałami przedsiębiorstwa. Było to przedsiębiorstwo wydzielone z administracji państwowej i posiadające osobowość prawną. Na podstawie takiego statusu sporządzony został bilans otwarcia przedsiębiorstwa. W tej działalności organizacyjnej pomocnymi byli radca prawny dr Stanisław Janicki, księgowi Zygmunt Szepelski i Hieronim Merdas, wszyscy wówczas zamieszkali w Bydgoszczy. Zespół ten przeprowadził odpowiednie badania, dokonał analizy sześciu możliwych wariantów statusu organizacyjnego przedsiębiorstwa państwowego, w wyniku której wybrano i zatwierdzono wyżej przedstawioną koncepcję prawno-organizacyjną²⁷.

²⁴ Autor użył nieprawidłowej nazwy. W 1945 roku zakład nosił nazwę Państwowy Browar w Elblągu, jednak już w 1946 roku przedsiębiorstwo zmieniło nazwę na Państwowe Browary w Elblągu. Było to związane z faktem, iż obok czynnego zakładu (oznaczonego nr 1) zarządzano również nieczynnym browarem, daw. Rudolf Ullrich (oznaczonym nr 2). W czerwcu 1950 roku utworzono Państwowe Zakłady Piwowarsko-Słodownicze „Żuławy” w Elblągu, od 1 grudnia tego roku przemianowane na Zakłady Piwowarsko-Słodownicze w Elblągu; Dryja S. 2023, s. 532-542. [S.D.]

²⁵ Zjednoczenie Przemysłu Piwowarsko-Słodowniczego w Bydgoszczy rozpoczęło faktycznie swoją pracę w kwietniu 1945 r. Formalny akt erekcyjny wydany został przez Ministra Aproprowizacji i Handlu w dniu 3.09.1945 r. (Biul. P.W. nr 1 1945 r. s. 80).

²⁶ M. Belerski: *Przedsiębiorstwo państwowe w świetle obecnej praktyki*. Przem. Ferm. nr 1/1946 s. 2.

²⁷ Zarządzenie Ministerstwa Aproprowizacji i Handlu z dnia 30.09.1946 powołujące do życia Centralny Zarząd Państwowego Przemysłu Fermentacyjnego (Przem. Ferm. nr 10/1946/8).

Pozyskanie kadr

Do największych trudności w organizacji pięćdziesięciozakładowego przedsiębiorstwa zaliczyć należy dobór kadr kierowniczych wszystkich stopni. Dobre stosunki koleżeńskie z dawnych lat wiele mi w tym pomogły. Zastępca mój do spraw winiarstwa inż. Stanisław Madej objął obowiązki organizacji produkcji w zakładach winiarskich w Kruszwicy.

Sprawami techniki browarniczej i słodowniczej zajmował się inż. Edward Stamm z Poznania. Organizacją zaplecza badawczego Zjednoczenia (Laboratorium Badawczo-Kontrolne Przemysłu Fermentacyjnego w Bydgoszczy) zajęli się inż. przemysłu żywnościowego Maksymilian Chmielewski z Chodorowa i bakteriolog inż. Henryk Brzeziński z Poznania.

Powyższe Laboratorium zyskało w krótkim czasie znaczny rozgłos: odwiedzali je i służyli światłą radą nieżyjący już prof. dr Eugeniusz Pijanowski i adiunkt Paweł Wojcieszak; pomagali też w organizowaniu powyższego Laboratorium prof. dr Józef Janicki, prof. dr Władysław Tilgner i inni.

Laboratorium utrzymywało żywy kontakt z podległymi Zakładami, wpływając skutecznie na stałe podwyższanie ich poziomu produkcyjnego.

Od pierwszej chwili swej działalności Laboratorium pracowało wg kompleksowego programu; dbano o jakość i wydajność produkcji, o poziom magazynowania, o higienę zakładów i ludzi w nich zatrudnionych i o zdrowie robotników zatrudnionych w chłodnych i wilgotnych pomieszczeniach²⁸. Świadczą o tym między innymi publikacje zamieszczone w „Biuletynie Piwowarskim” i „Przemysle Fermentacyjnym”. Niektóre z nich wymienia się poniżej:

Zygmunt Sławiński, *Magazynowanie jęczmienia, słodu i chmielu* (1, 2, 3/1945).

Henryk Brzeziński, *Znaczenie kontroli biologicznej w przemyśle piwowarskim* (4/1945).

Janusz Pawłowski, *Zagadnienia sanitarne w przemyśle piwowarskim* (6/1945).

N. Kocurek, *Wolek zbożowy i jego zwalczanie* (9/1946).

Aleksandra Tomaszewska, *Środki dezynfekujące w produkcji win i moszczów* (11/1946).

Organizatorami działów planowania w Centrali i podległych zakładach byli nieżyjący już koledzy mgr Mieczysław Czubalski i mgr Benedykt Krzywiec, obaj z Warszawy.

²⁸ Więcej o pracy laboratorium oraz dbałości o jakość produktów zob.: Dryja S. 2024, s. 219-225. [S.D.]

Odbudowa, instalacje, remonty

Jak już wspomniano, znaczną część przejętych zakładów trzeba było w wyniku zniszczeń z powodu działań wojennych odbudowywać, remontować i uzupełniać w instalacje technologiczne i energetyczne. Największe prace budowlano-montażowe przeprowadzono w Zakładach Browarniczych w Elblągu, w dwu zakładach browarniczych i słodowniczych w Gdańsku, w Browarach Grudziądzkich, w Browarze Poznańskim, w Zakładach Browarniczych Kobylepole i Szczecińskich Zakładach Słodowniczo-Browarniczych²⁹. Nadto trzeba było wybudować biurowiec dla Centrali w Bydgoszczy (ul. Dworcowa) i oddziału w Poznaniu (pl. Wolności), dom wypoczynkowo-sanatoryjny w Połczynie-Zdroju i domki wczasowe w Mielnie.

W celu sprawnego przeprowadzenia prac remontowo-budowlanych i instalacyjnych powołałem do życia biuro projektowania i budowy; na czele tego biura stanęli architekt inż. Stanisław Wojciechowski i konstruktor inż. Władysław Pawlak, obaj z Wilna. Dzięki powyższemu organizacyjnemu zabiegowi udało się w krótkim czasie zrealizować olbrzymi, jak na owe czasy, plan inwestycyjny. Roboty rozpoczęły się z nastaniem wiosny 1945 r. W ciągu tego roku odbudowano łącznym kosztem 6 mln złotych browary w Poznaniu, Grudziądzu, Gdańsku oraz słodownię w Kobylepolu i Malborku. Następowaly uroczyste otwarcia tych zakładów. Browary Poznańskie święciły równocześnie swój jubileusz 50-lecia i uruchomienie produkcji po odbudowie³⁰.

Cała akcja inwestycyjna została w całości ukończona już w 1946 r. Ruszyła produkcja w Browarach w Elblągu i Szczecinie. W tym czasie wybudowano kilkunastokondygnacyjny budynek biurowy przy ul. Dworcowej w Bydgoszczy, do którego przeniesiono Laboratorium Badawczo-Kontrolne.

Organizacja finansów

Zarówno wspomniana działalność inwestycyjna, jak i akcja zaopatrzeniowa (owoce, jęczmień, chmiel, opakowania itd.) wymagały znacznych zasobów gotówkowych.

Będąc wyposażony w odpowiednie pełnomocnictwa, udałem się we wrześniu 1945 r. do dyrektora Banku Gospodarstwa Krajowego w Bydgoszczy dr. Kazimierza

²⁹ Poprawnie: Zakłady Piwowarsko-Słodownicze w Szczecinie. Formalnie utworzono je 1 grudnia 1950 roku. Wcześniej obowiązywały nazwy: Zjednoczone Browary Szczecińskie, następnie Browary Szczecińskie; Dryja S. 2023, s. 431-454. [S.D.]

³⁰ *Jubileusz Browaru Poznańskiego „Hugger” w Poznaniu, 1895-1945*. Album okolicznościowy przygotowany przez firmę Foto-Wimar Poznań; Archiwum Rodzinne Tadeusza Belerskiego,teczka: album. [S.D.]

Studentowicza, któremu przedstawiłem schemat organizacyjny formalnie powołanego już Zjednoczenia, bilans otwarcia i plan produkcyjno-gospodarczy i zaproponowałem otwarcie kierowanemu przeze mnie przedsiębiorstwu kredytu w wysokości 60 mln złotych. Już na pierwszym posiedzeniu uzyskałem przyrzeczenie udzielenia Zjednoczeniu kredytu w wysokości 40 milionów złotych, który uległ następnie podwojeniu.

I drugi etap działalności był udany.

Czemu to zawdzięczałem?

O tym pisałem z końcem 1945 roku: *Jeśli można się poszczycić takimi osiągnięciami, jest to rzecz oczywista przede wszystkim zasługą pracowników, którzy na pierwsze wezwanie stanęli do pracy, nie pytając – za ile*³¹. Trzeba to jeszcze raz podkreślić: entuzjazm pracy przy odbudowie i uruchomieniu gospodarki narodowej był w owych pierwszych latach powojennych – olbrzymi.

I. Powołanie branżowego czasopisma

1. Wstęp

Czasopismo techniczne w zakresie piwowarstwa i gorzelnictwa znane już było w Polsce w okresie przed pierwszą wojną światową. Pierwsze takie czasopismo pt. „Gorzelnictwo, piwowarstwo i cukrownictwo” ukazało się w Warszawie w 1872 roku³².

Po pierwszej wojnie światowej Związek Właścicieli Browarów powołał czasopismo pt. „Przegląd Piwowarski”, które wychodziło bez przerwy do września 1939 roku³³.

Powołanie we wrześniu 1945 roku przez Zjednoczenie Przemysłu Piwowarsko-Słodowniczego w Bydgoszczy do życia miesięcznika pt. „Biuletyn Piwowarski”, który przemianowany został z dniem 1 października 1946 r. na „Przemysł

³¹ W broszurze pt. *Jubileusz Państwowego Browaru w Poznaniu* (zob. załączniki).

³² J. Pazdur, *Historia polskiego czasopiśmiennictwa technicznego*, cz. II, prace Prez. i Kom. RPT, 1976 r.

³³ Właściwie: „Przegląd Piwowarsko-Słodowniczy”. Czasopismo to, jako organ Związku Piwowarów w Polsce, wychodziło w latach 1935-1939. W 1922 roku i następnie w latach 1925-1931 ukazywał się „Przemysł Piwowarski”. Początkowo jako organ Właścicieli Browarów w Polsce, następnie Centralnego Związku Przemysłu Piwowarskiego i Słodowniczego w Rzeczypospolitej Polskiej. W latach 1935-1939 ukazywał się też „Biuletyn Związku Browarów i Słodowni w Rzeczypospolitej Polskiej”. Miał on charakter wewnętrzny i dystrybuowany był wśród członków zrzeszenia. [S.D.]

Fermentacyjny”, stanowiło kontynuację wspomnianego wyżej czasopisma przedwojennego³⁴.

Zmiana tytułu czasopisma nastąpiła w związku ze zmianą statutu Zjednoczenia; zostało ono oddziałem Centralnego Zarządu Przemysłu Fermentacyjnego (CZPF) w Warszawie³⁵. Razem z rozszerzonym zakresem działania oddziału CZPF w Bydgoszczy uległ też zmianie zakres tematyczny czasopisma. Odtąd „Przemysł Fermentacyjny” zajmuje się nie tylko techniką, organizacją i ekonomiką przemysłu piwowarskiego i słodowniczego, lecz także przemysłu winiarskiego i produktów ubocznych, jak miodów pitnych i drożdży pastewnych.

Zadaniem niniejszego opracowania jest historyczna monografia czasopisma miesięcznego „Biuletyn Piwowarski”, przemianowanego na „Przemysł Fermentacyjny”, którego wydawcą w okresie od 1945 r. do 1949 roku była przemysłowa instytucja państwowa.

Jest to jedno z ok. 50 czasopism powstałych poza stowarzyszeniami branżowymi w pierwszych miesiącach po wojnie, o czym pisze J.W. Czarnowski w swojej pracy pt. *Pierwszy po wojnie okres organizowania prasy technicznej*³⁶.

Podstawą niniejszego opracowania był komplet zeszytów omawianego czasopisma oraz relacje osób związanych z tym czasopismem i z odbudową, i uruchomieniem przemysłu fermentacyjnego w okresie pierwszego w Polsce Ludowej planu gospodarczego³⁷.

2. Cel powołania czasopisma

Uzyskane granice zachodnie po Odrę i Nysę Łużycką w znacznym stopniu zmieniły sytuację przemysłu piwowarskiego i winiarskiego w Polsce. Potencjały produkcyjne tych przemysłów podwoiły się. Możliwości pełnego wykorzystania zdolności produkcyjnych były w pierwszych latach powojennych niemożliwe. Na przeszkodzie stały przede wszystkim trudności surowcowe: brak jęczmienia browarnego, brak chmielu, cukru itp. Zaiśniały też trudności kadrowe. Mimo to dzięki powstaniu nowych struktur organizacyjnych udało się w stosunkowo szybkim czasie nie

³⁴ Okres od 1945 r. do połowy 1949 r. był dla czasopiśmiennictwa technicznego w Polsce okresem jednostkowych inicjatyw. Pierwszym aktem prawnym regulującym sprawę czasopiśmiennictwa technicznego było pismo ogólne nr 5 PKPG z dnia 12 lipca 1949 r.

³⁵ Przemiany struktur przemysłu fermentacyjnego omówiono szczegółowo w: Dryja S. 2024, s. 106-138. [S.D.]

³⁶ Prace Zespołów i Komisji RPT, 1973 r., nr 3, WCT NOT Warszawa.

³⁷ Chodzi o plan trzyletni realizowany w latach 1947-1949. O jego realizacji w przemyśle piwowarsko-słodowniczym zob.: Dryja S. 2024, s. 157-159. [S.D.]

tylko uruchomić produkcję, ale ją rozwijać. Zorganizowano szkolenie i doskonalenie kadr technicznych i zaopatrzeniowych, uruchomiono prace badawcze nad surowcami i materiałami zastępczymi, uruchomiono transport, inwestycje i remonty. Przeprowadzono generalną akcję dezynfekcyjną zakładów zanieczyszczonych i zainfekowanych w czasie działań wojennych. Akcja ta miała zasadniczy wpływ na jakość produkcji i jej wydajność.

Zarządzanie wielozakładowym przedsiębiorstwem przemysłowym było w owych czasach czymś nowym. Szukając odpowiednich metod sprawnego zarządzania, doszedłem do wniosku, że jednym z istotniejszych instrumentów zarządzania będzie czasopismo o szeroko pojętej tematyce technicznej, adresowane do naczelnych i średnich kadr kierowniczych w przemyśle fermentacyjnym i jego zaplecza badawczo-kontrolnego.

Zadaniem pisma miało być kształtowanie procesów produkcji w przemyśle fermentacyjnym przez upowszechnienie wiedzy fachowej i zasad racjonalnej organizacji, prowadzącej do podniesienia jakości produkcji i jej wydajności, usprawnienia gospodarki magazynowej i dystrybucji produktów.

Zakres tematyczny czasopisma miał obejmować takie oto zagadnienia:

- technika fermentacyjna i słodownicza
- doskonalenie technologii i organizacji produkcji
- organizacja i technika magazynowania surowców
- higiena pracy i produkcji
- szkolenie i doszkalanie zawodowe
- sprawy socjalne (profilaktyka w zakresie chorób zawodowych, leczenie i wypoczynek).

Program ten wszedł do realizacji we wrześniu 1945 r. z chwilą ukazania się pierwszego numeru „Biuletynu Piwowarskiego”.

W numerze tym Redakcja pisma zwróciła się do wszystkich zjednoczeń i zakładów przemysłu fermentacyjnego w kraju z prośbą o nasyłanie materiałów redakcyjnych. Apel ten został przyjęty przychylnie i zyczliwie.

II. Charakterystyka czasopisma

1. Dane ogólne

„Biuletyn Piwowarski”, następnie przemianowany na „Przemysł Fermentacyjny”, ukazywał się jako organ Państwowego Przemysłu raz w miesiącu, często wychodziły dwa numery łącznie. Pismo miało oprawę zeszytową formatu A4, z kartą tytułową zawierającą tytuł czasopisma z zaznaczeniem roku i miesiąca oraz numeru

kolejnego wydania. Każdy numer ma spis treści. Również dla każdego rocznika podawany jest jego spis treści³⁸.

Objętość zeszytu wynosi średnio 28 stron, nakład kształtował się początkowo ok. 300 egz. Już w 1947 wzrósł do 1000 egz. Kolportażem zajmował się wydawca, początkowo Zjednoczenie, a od 1 października 1946 r. Centralny Zarząd Przemysłu Fermentacyjnego. Cena czasopisma w prenumeracie wynosiła 360 zł.

2. Tematyka

Czasopismo zawierało publikacje o charakterze ogólnym i szczegółowym.

Tematyka ogólna dotyczyła spraw organizacyjno-produkcyjnych, ogólnych problemów technologicznych, szeroko pojętego problemu postępu technicznego, problemów społecznych w zakładach pracy, szkolnictwa zawodowego i dośzkalanania kadr oraz bezpieczeństwa i higieny pracy.

W publikacjach o charakterze szczegółowym omawiano techniki: piwowarstwa, winiarstwa, słodownictwa, miodosytnictwa, napojów bezalkoholowych, produktów ubocznych i pomocniczych. Publikowano tu też rozprawy z zakresu historii (monografie zakładów, historia piwowarstwa itp.), z zakresu chemii i biologii, medycyny pracy i lecznictwa zakładowego, terminologii i normalizacji. Niepoślednią rolę odgrywały wiadomości kronikarskie i przeglądy krajowej i zagranicznej literatury fermentacyjnej.

3. Formy piśmiennicze

Z punktu widzenia prasoznawczego materiał prasowy był uzyskany przez redakcję przy zastosowaniu wszystkich znanych form piśmienniczych. Przeważa rzecz oczywista w tym materiale artykuł sprawozdawczy, informacyjny, publicystyczny i naukowy. Występowały też artykuły dyskusyjne. Każdy zeszyt czasopisma zawierał na czołowym miejscu tzw. artykuł wstępny. Wyrażał on stanowisko redakcji wobec zasadniczych bieżących zagadnień. Pierwszy zeszyt z 1945 r. zawierał artykuł pióra naczelnego redaktora pt. *Browarnictwo w nowej Polsce*. W dalszych zeszytach pojawiają się wypowiedzi naczelnego redaktora na tematy planowania produkcji (2, 3, 4/1945), kierowania państwowym przemysłem (1/1946), systemu pracy normowanej (6/1946), Kongresu Techników Polskich (12/1946), organizacji

³⁸ Pełny zestaw zeszytów pisma znajduje się w Bibliotece Narodowej w Warszawie pod sygn. P.21957. Odbitkę jednej strony tytułowej czasopisma podaje się w załączniku.

przemysłu fermentacyjnego (4-5/1947) itd. Niektóre z tych artykułów miały zarazem charakter propagandowy.

Poza artykułem spotykamy też w omawianym czasopiśmie felietony (Jerzy Szalas), eseje (Marian Kiwerski), reportaże (Halina Desz), recenzje i noty kronikarskie. W kilku numerach zamieszczono utwory wierszowane o charakterze reklamowym.

4. Redakcja czasopisma

Redakcja omawianego czasopisma miała w okresie od 1945 do 1948 r. swoją siedzibę w Zjednoczeniu Przemysłu Piwowarsko-Słodowniczego przemianowanego na Oddział Centralnego Zarządu w Bydgoszczy. Skład redakcji był następujący: Marian Belerski – redaktor naczelny, Jadwiga Fidzińska – sekretarz redakcji, Benedykt Krzywiec – zastępca redaktora naczelnego i redaktor działowy, oraz Zygmunt Sławiński – redaktor techniczny i działowy. Wszyscy wyżej wymienieni byli pracownikami Zjednoczenia. We wrześniu 1948 r. w związku z ogólną reorganizacją przemysłu fermentacyjnego została redakcja pow. czasopisma przeniesiona do Centrali w Warszawie, co nie wpłynęło na zmianę programu redakcyjnego. Kierownictwo redakcji objął prof. dr Ludwik Wasilewski, a w skład komitetu redakcyjnego weszli: prof. dr Eugeniusz Pijanowski, prof. dr Waław Dąbrowski, inż. Jan Hattowski, mgr Anatol Selecki, inż. Jerzy Żywił, Mieczysław Chodźko, mgr Leopold Pawłowski, dr Kazimierz Grabczyk i mgr inż. Paweł Wojcieszak. Od stycznia 1949 r. do końca maja tego roku (tj. do likwidacji pisma) nie podawano w „Przemysle Fermentacyjnym” składu komitetu redakcyjnego. Omawiane czasopismo drukowane było przez cały czas swego istnienia w Drukarni Polskiej „Zryw” Spółdzielni Wydawniczej w Bydgoszczy.

5. Autorzy

W omawianym czasopiśmie pisało 76 osób³⁹. Zespół autorski reprezentował w większości wiedzę techniczną. Do czasopisma pisali także administratorzy i ekonomiści przemysłu spożywczego, biolodzy, chemicy i rolnicy (plantatorzy jęczmienia, chmielu i owoców). Autorzy byli ściśle związani z omawianą w artykułach problematyką, jako pracownicy zespołów wchodzących w skład zgrupowania przemysłowego. Szczególnie wielki wkład pracy autorskiej wnieśli pracownicy Zjednoczenia

³⁹ W zestawieniu bibliograficznym podano tytuły publikacji poszczególnych autorów, zawartych w omawianym czasopiśmie.

Bydgoskiego, przede wszystkim pracownicy Laboratorium Badawczo-Kontrolnego, założonego w poł. 1945 r. Redakcja współpracowała z ośrodkiem badawczym kierowanym przez Pawła Wojcieszaka z SGGW w Warszawie. Z chwilą powołania do życia w październiku 1947 r. gimnazjum fermentacyjnego w Bydgoszczy, pod kierunkiem wytrawnego pedagoga prof. gimnazjalnego Ludwika Wodę, redakcja inicjowała i przygotowała do druku artykuły o charakterze dydaktycznym, a także szereg dzieł zwartych z zakresu techniki fermentacyjnej (biblioteczka techniki fermentacyjnej)⁴⁰.

A oto informacje o autorach w układzie alfabetycznym⁴¹:

Adryan Józef – chemik przemysłowy, pracownik hut szkła.

Badetko Eugenia – inżynier chemii przemysłowej, pracownik naukowy w SGGW w Warszawie, publikowała wyniki swoich badań nad masą filtracyjną.

Bassak Stefan – inżynier chemii przemysłowej, pracownik laboratorium w Bydgoszczy, późniejszy pracownik Zakładu Petrochemicznego w Płocku.

Belerski Marian – mgr prawa i ekonomii, technolog piwowarstwa, administrator przemysłowy, dyrektor naczelny Zjednoczenia w Bydgoszczy, autor książki *Materialoznawstwo piwowarskie*.

Bieniasz Józef – technolog w Zakładach Piwowarsko-Słodowniczych w Zielonej Górze⁴².

Błażewski Henryk – mgr filozofii, administrator przemysłowy, dyrektor Zakładów Browarniczych w Bydgoszczy.

Brzeziński Henryk – mgr inż. biolog, kierownik laboratorium w Bydgoszczy⁴³.

Chmielewski Maksymilian – mgr inż. chemii przemysłowej, tłumacz dzieł pt. *Kontrola fabrykacji piwa* (Bydgoszcz 1947) i *Mikrobiologiczna kontrola fabrykacji win* (Bydgoszcz 1949).

⁴⁰ N. Bułhakow, *Chemiczno-techniczna kontrola fabrykacji piwa*, w tłumaczeniu M. Chmielewskiego, Bydgoszcz 1947; N.K. Mogiłański, *Mikrobiologiczna kontrola fabrykacji win*, w tłumaczeniu M. Chmielewskiego, Bydgoszcz 1949; C.J. Lintner, *Technologia browarnicza*, w tłumaczeniu P. Wojcieszaka, Warszawa 1950; M. Belerski, *Materialoznawstwo piwowarskie*, Warszawa 1955 [praca wydana pod nazwiskiem Marian Desz – S.D.]; B. Koral, *Tablice techniczne*, drukowane jako wkładka do „Przemysłu Piwowarskiego”.

⁴¹ Zestawioną przez M. Belerskiego listę przeglądnięto, zweryfikowano, uzupełniono i w uzasadnionych przykładach opatrzone przypisami. Imion niektórych autorów nie udało się ustalić. [S.D.]

⁴² Józef Bieniasz pracował w branży piwowarskiej w latach 1927-1968. W latach 1951-1952 pełnił funkcję zastępcy dyrektora ds. technicznych w browarze w Zielonej Górze; Komornicki J. i in. 1995, s. 197. [S.D.]

⁴³ W latach 1946-1951 dyrektor techniczny oddziału Zjednoczenia w Bydgoszczy, w latach 1954-1958 zastępca dyrektora ds. technicznych w browarze w Żywcu, w latach 1961-1964 kierownik browaru w Poznaniu; ibidem, s. 13, 64, 158. [S.D.]

Chodźko Mieczysław – handlowiec, Warszawa⁴⁴.

Chromiński Edmund – profesor politechniki, specjalista gospodarki cieplnej, Kraków. Współautor artykułu dot. gospodarki cieplnej, napisanego wspólnie z Tadeuszem Pawlikiem i Jerzym Weberem.

Crammer L. – pracownik naukowy z zakresu drożdżownictwa, Francja.

Czajkowski Witold – technolog piwowarstwa i administrator przemysłowy, Bydgoszcz⁴⁵.

Czubalski Mieczysław – mgr prawa, ekonomista przemysłowy, Bydgoszcz–Warszawa.

Desz Halina – ekonomista przemysłowy, Bydgoszcz–Warszawa.

Drażek Klemens – ekonomista przemysłowy, Warszawa.

Dylkowski Władysław – ekonomista przemysłowy, Warszawa⁴⁶.

Elmanowski Franciszek – chemik, specjalista w zakresie wody przemysłowej, Warszawa.

Fleszyński Tadeusz – inż. rolnik, specjalista chmielarski, Lublin.

Fleury C. – pracownik naukowy z zakresu technologii fermentacyjnej, Francja.

Galley R. – pracownik naukowy z Instytutu Montaigne, Francja.

Gnatowski Zdzisław – technolog przemysłu winiarskiego. Pominięty w zestawieniu Belerskiego.

Grabczak Kazimierz – ekonomista przemysłowy, Warszawa⁴⁷.

Grudziński Stanisław – planista przemysłowy, Warszawa.

Janicki Stanisław – dr prawa, radca prawny Zjednoczenia, późniejszy notariusz, Bydgoszcz.

Jankiewicz Zygmunt – administrator przemysłowy, Grodzisk Wielkopolski⁴⁸.

Kachel I. – technolog winiarstwa, Poznań.

Kaszubiak Władysław – administrator przemysłowy, Poznań⁴⁹.

Kirkor T. – technolog przemysłu piwowarskiego, Okocim.

⁴⁴ W latach 1948-1950 zastępca dyrektora ds. ekonomicznych CZ w Warszawie; ibidem, s. 13. [S.D.]

⁴⁵ W latach 1945-1946 dyrektor browarów w Bydgoszczy; ibidem, s. 70. [S.D.]

⁴⁶ W latach 1960-1963, 1966 i 1973-1980 kierownik Zakładu Technologii Piwa i Słodu w Warszawie; w latach 1966-1971 zastępca dyrektora ds. technicznych CZ w Warszawie. Autor podręczników i opracowań dotyczących technologii piwowarstwa (m.in. *Browarnictwo* 1974); ibidem, s. 13, 240. [S.D.]

⁴⁷ W latach 1948-1949 zastępca dyrektora ds. zaopatrzenia CZ w Warszawie; ibidem, s. 13. [S.D.]

⁴⁸ W latach 1945-1946 dyrektor browaru w Grodzisku Wielkopolskim, w latach 1949-1950 dyrektor browaru w Krotoszynie; ibidem, s. 149, 152. [S.D.]

⁴⁹ W latach 1949-1950 dyrektor browaru w Poznaniu (dawny browar Huggera) i słodowni pneumatycznej w Poznaniu; ibidem, s. 158, 160. [S.D.]

Kiwerski Marian – mgr inż. przemysłu spożywczego, historyk przemysłu piwowarskiego, bibliograf czasopiśmiennictwa piwowarskiego, Cieszyn⁵⁰.

Kocurek N. – technolog przemysłu piwowarskiego, Bydgoszcz⁵¹.

Konicer Zygmunt – plastyk z Bydgoszczy.

Kopeć Józef – planista przemysłowy, Warszawa.

Koral Bolesław – technolog piwowarski, administrator, Warszawa.

Kosiorek Henryk – technolog piwowarstwa. Pominięty w zestawieniu Belerskiego⁵².

Kossaczewski Stanisław – mgr inż. przemysłu spożywczego, administrator, Krotoszyn⁵³.

Koźliński Zbigniew – chemik przemysłowy, Warszawa⁵⁴.

Krzywiec Benedykt – mgr prawa i administracji, planista przemysłowy, redaktor czasopism „Morze” i „Przemysł Fermentacyjny”, Bydgoszcz.

Kujawski Jan – ekonomista przemysłowy, Bydgoszcz.

Kurzawa Zdzisław – ekonomista przemysłowo-handlowy, Bydgoszcz.

Leberle Hans – pracownik naukowy z zakresu techniki piwowarskiej, Berlin⁵⁵.

⁵⁰ Marian Kiwerski (ur. 25 marca 1884 roku w Łaszczówce, pow. Tomaszów Lubelski, zm. 27 września 1960 roku w Warszawie) – technolog i historyk piwowarstwa. Absolwent Wydziału Chemii Technicznej Politechniki we Lwowie, Królewskiej Bawarskiej Szkoły Piwowarskiej w Weihenstephan oraz Instytutu Bakteriologiczno-Fermentacyjnego (Wydział Drożdżarstwa) prof. Joergensena (dawniej Hansena) w Kopenhadze. W trakcie bogatej kariery zawodowej pracował m.in. w browarach we Lwowie, w Pilźnie, Kopenhadze, Warszawie, Okocimiu i Cieszynie. Autor kilkudziesięciu artykułów z zakresu historii browarnictwa, drukowanych na łamach prasy fachowej, zarówno przed II wojną światową, jak i po jej zakończeniu, oraz monumentalnej pracy *Dzieje Piwowarstwa*, t. 1 (niestety kolejne tomy się nie ukazały); Chlebowczyk J. 1968, s. 529-530; Komornicki J. i in. 1995, s. 13, 67. [S.D.]

⁵¹ Niewykluczone, że chodzi o Pawła Kocurka, w latach 1947-1948 wykładowcę technologii piwowarskiej w Liceum i Technikum Przemysłu Spożywczego w Zabrze, następnie Technikum Przemysłu Browarniczego w Tychach; Komornicki J. i in. 1995, s. 33-34. [S.D.]

⁵² Autor popularnych podręczników szkoleniowych: *Odbiór, przechowywanie i czyszczenie jęczmienia browarnego*, Warszawa 1952, *Przechowywanie jęczmienia i słodu*, Warszawa 1955, *Kontrola produkcji słodu i piwa*, Warszawa 1957. Od 1948 roku zastępca naczelnika wydziału produkcji CZ w Warszawie; Komornicki J. i in. 1995, s. 15. [S.D.]

⁵³ W latach 1945-1948 dyrektor browaru w Krotoszynie. W 1945 roku podczas przejmowania browarów w Lubsku i Gubinie pełnił funkcję delegata Zjednoczenia w Bydgoszczy; Komornicki J. i in. 1995, s. 152; Dryja S. 2023, s. 373, 393. [S.D.]

⁵⁴ W latach 1967-1968 dyrektor Biura Projektów Przemysłu Fermentacyjnego; Komornicki J. i in. 1995, s. 201. [S.D.]

⁵⁵ Hans Leberle (1878-1953) – niemiecki technolog piwowarski, chemik i autor prac z zakresu browarnictwa. Był uznanym specjalistą w dziedzinie technologii piwa i słodu. Do jego najważniejszych publikacji należy książka *Die Bierbrauerei. Die Technologie der Malzbereitung und Bierbereitung* (Stuttgart 1925). Leberle nie był bezpośrednim autorem – „Przemysł Fermentacyjny” opublikował jego tekst o śrutowaniu słodu w tłumaczeniu Jakuba Wermusa. [S.D.]

Lester E. – pominięty w zestawieniu Belerskiego.

Leśkiewicz Józef – technolog winiarstwa, Warszawa.

Lubecki Franciszek – ekonomista przemysłowy.

Madej Stanisław – mgr inż. przemysłu spożywczego, specjalista winiarstwa, propagator w latach międzywojennych upraw winnej latorośli w Zaleszczykach, kierownik Zakładów Winiarskich w Kruszwicy.

Malina Tadeusz – chemik przemysłowy, Warszawa.

Małaczyński Władysław – mgr inż. chemii, Gdańsk-Wrzeszcz⁵⁶.

Mańczak Tadeusz – technolog przemysłu spożywczego, Warszawa.

Marecki Stanisław – pominięty w zestawieniu Belerskiego⁵⁷.

Merdas Hieronim – ekonomista przemysłowy, Grudziądz–Bydgoszcz.

Mickiewicz Józef – inż. chemik, autor streszczenia wykładu dr. Ferdinanda Stockhausena z Berlina o infekcji sarcynowej. Pominięty w zestawieniu Belerskiego⁵⁸.

Myśków Władysław – technolog piwowarski, Bydgoszcz.

Niemyski Bolesław – literat poeta, Bydgoszcz.

Ostaszewska-Lewicka Zofia – pracownik naukowy, SGGW Warszawa.

Paskiewicz Zofia – planista przemysłowy, Bydgoszcz.

Pawlik Tadeusz – współautor artykułu dot. gospodarki cieplnej, napisanego wspólnie z Edmundem Chromińskim i Jerzym Weberem. Pominięty w zestawieniu Belerskiego.

Pawłowski Janusz – dr medycyny, lekarz przemysłowy, Bydgoszcz.

Piskorski Jerzy – ekonomista przemysłowy, Warszawa.

Popowa E.M. – pracownik naukowo-badawczy, Moskwa⁵⁹.

Sajenko N.F. – pracownik naukowy z zakresu drożdźownictwa, Warszawa⁶⁰.

Selecki Anatol – administrator, dyrektor administracyjny CZPF w Warszawie⁶¹.

Skalski Kazimierz – ekonomista przemysłowy, Bydgoszcz.

⁵⁶ W kwietniu 1945 roku kierował grupą specjalistów, która przybyła do Gdańska w celu uruchomienia tamtejszego browaru. W latach 1945-1953 pełnił w gdańskim browarze funkcję zastępcy dyrektora ds. technicznych; Komornicki J. i in. 1995, s. 82-83. [S.D.]

⁵⁷ W latach 1947-1956 pełnił funkcję dyrektora zakładów w Szczecinie; Komornicki J. i in. 1995, s. 173; Dryja S. 2023, s. 448. [S.D.]

⁵⁸ Ferdinand Stockhausen (1875-1950) był cenionym niemieckim specjalistą w dziedzinie technologii piwa i słodowania, ściśle związanym z Versuchs- und Lehranstalt für Brauerei (VLB) w Berlinie – najważniejszym ośrodkiem badań i edukacji piwowarskiej w Niemczech. [S.D.]

⁵⁹ Czasopismo zamieściło tłumaczenie tekstu Popowej o wyrobie win z owoców głogu i jarzębiny. [S.D.]

⁶⁰ N.F. Sajenko był członkiem Akademii Nauk ZSRR, jego związki z jakąkolwiek instytucją w Warszawie nie są znane (prawdopodobnie błąd Belerskiego). Czasopismo przedrukowało tłumaczenie tekstu Sajenki o drożdżach xeres. [S.D.]

⁶¹ W latach 1947-1948 zastępca dyrektora ds. technicznych CZ w Warszawie; Komornicki J. i in. 1995, s. 13. [S.D.]

Skowroński Antoni – prof. dr ekonomii, specjalista z zakresu administracji i zarządzania, administrator przemysłu, dyrektor Zjednoczenia Przemysłu Spożywczego w Poznaniu.

Sławiński Zygmunt – mgr inż. chemii przemysłowej, Bydgoszcz. Późniejszy pracownik naukowy w Instytucie Chemii Przemysłowej w Warszawie.

Smoliński Eugeniusz – mgr inż. chemii przemysłowej, Gdańsk⁶².

Spiss Ludwik – technolog przemysłu spożywczego, Warszawa.

Stamm Edward – technolog przemysłu piwowarskiego, Poznań⁶³.

Stańczyk Regina – dr medycyny. W żadnym z numerów czasopisma nie odnaleziono tekstu jej autorstwa.

Stemmler Franciszek – mgr ekonomii, administrator, zastępca dyrektora CZPF w Warszawie⁶⁴.

Straszewski Stefan – technolog przemysłu piwowarskiego, Okocim.

Szałas Jerzy – chemik przemysłowy, Bydgoszcz.

Szwejkowski Longin – mgr inż. chemii przemysłowej, administrator, dyrektor techniczny Zakładów Piwowarsko-Słodowniczych w Połczynie-Zdroju⁶⁵.

Szybalski Kazimierz – planista przemysłowy, Warszawa.

⁶² W latach 1945-1947 dyrektor browaru w Gdańsku. 13 sierpnia 1947 roku Eugeniusz Smoliński został aresztowany w związku z rzekomą dywersją w zakładach chemicznych w Łęgowie (produkowano tam materiały wybuchowe). Następnie został oskarżony w tzw. aferze piwnej, w wyniku której 15 marca 1949 roku skazano na karę śmierci Henryka Oppenheima i Mariana Belerskiego, na długoletnie więzienie zaś Zygmunta Pacewicza, Karola Humińskiego, Rudolfa Herczkę i Franciszka Stemmlera. Eugeniusz Smoliński otrzymał wyrok 15 lat więzienia. W tym czasie ciążył już na nim wyrok śmierci, wydany 13 października 1948 roku przez Sąd Rejonowy w Bydgoszczy. Wykonanie kary wstrzymywano z uwagi na udział we wspomnianym wyżej procesie o nadużycia w przemyśle fermentacyjnym. Ostatecznie karę śmierci wykonano 9 kwietnia 1949 roku w więzieniu przy ul. Rakowieckiej w Warszawie. Przez wiele lat miejsce pochowku Smolińskiego pozostawało nieznane. Utrzymywała się nawet wersja, że został wywieziony w głąb ZSRR i tym samym przeżył. Jego szczątki odnaleziono podczas ekshumacji na terenie tzw. Łączki na cmentarzu Powązkowskim w Warszawie i zidentyfikowano 6 grudnia 2012 roku; „Przemysł Fermentacyjny” 1949, nr 3, s. 1 (karta tytułowa); Dryja S. 2024, s. 172; Instytut Pamięci Narodowej, <https://poszukiwania.ipn.gov.pl/bbp/odnalezieni/502,Eugeniusz-Smolinski.html> – 21 IX 2024; Komornicki J. i in. 1995, s. 83 (nazwisko zniekształcono na Smoleński). [S.D.]

⁶³ W latach 1945-1948 dzierżawca i kierownik browaru w Wolsztynie, następnie kierownik browaru w Poznaniu (1948-1951), zastępca dyrektora ds. spraw technicznych w browarze Książęcym w Tychach (1957-1966); podobną funkcję pełnił w nowym browarze w Poznaniu (1966-1973); Komornicki J. i in. 1995, s. 94, 144, 158, 198. [S.D.]

⁶⁴ W latach 1946-1948 zastępca dyrektora ds. administracyjnych CZ w Warszawie. Aresztowany w tzw. aferze piwnej i 15 marca 1949 roku skazany na 15 lat więzienia. W źródłach zapis nazwiska występuje zarówno w formie Stemmler, jak i Stemler; „Przemysł Fermentacyjny” 1949, nr 3, s. 1 (karta tytułowa); Komornicki J. i in. 1995, s. 13. [S.D.]

⁶⁵ Od 15 kwietnia 1946 roku do 15 listopada 1947 roku pierwszy kierownik techniczny browaru w Połczynie-Zdroju. Następnie związany z browarami łódzkimi: w latach 1947-1948 dyrektor samodzielnego browaru nr 3 (wówczas „Trybunalski”), od 1948 do 1950 roku dyrektor browaru

Ścibor Waław – ekonomista, ekspert chmielarstwa, Lublin.

Toczyński Marian – technolog winiarski, Poznań.

Tomaszewska Aleksandra – mgr inż. chemii przemysłowej, administrator, dyrektor Zakładów Winiarskich w Nowym Tomyślu.

Waljuzinicz E.N. – pracownik naukowy z zakresu techniki żywnościowej, Moskwa⁶⁶.

Wasilewski Ludwik – planista, tłumacz tekstów technicznych z języka rosyjskiego, angielskiego i francuskiego, Warszawa⁶⁷.

Wasilewski Zygmunt – technolog winiarstwa. Pominięty w zestawieniu Belerskiego.

Weber Jerzy – współautor artykułu dot. gospodarki cieplnej, napisanego wspólnie z Edmundem Chromińskim i Tadeuszem Pawlikiem. Pominięty w zestawieniu Belerskiego.

Wermus Jakub – mgr inż. technolog przemysłu spożywczego, Szczecin⁶⁸.

Wojcieszak Paweł – mgr inż. chemii przemysłowej, pracownik naukowy, tłumacz książki prof. C.J. Lintnera pt. *Technologia browarnictwa*, Warszawa⁶⁹.

Wrzolek Jan – mgr prawa i ekonomii, administrator przemysłowy, obecnie adwokat w Warszawie⁷⁰.

Zagrodzki S. – technolog przemysłu żywnościowego, Warszawa.

nr 1, w latach 1950-1966 zastępca dyrektora ds. technicznych w browarze nr 2; Komornicki J. i in. 1995, s. 124-127; Dryja S. 2025, s. 16. [S.D.]

⁶⁶ E.N. Waljuzinicz nie był bezpośrednim autorem tekstów w czasopiśmie. Przedrukowano jego artykuł o antyszkorbutowym działaniu win owocowo-jagodowych, w tłumaczeniu Z. Wasilewskiego. [S.D.]

⁶⁷ W latach 1947-1948 zastępca dyrektora ds. technicznych CZ w Warszawie; Komornicki J. i in. 1995, s. 13. [S.D.]

⁶⁸ W latach 1946-1950 pracował jako inżynier w browarach w Szczecinie i w Gdańsku oraz jako kierownik laboratorium w Bydgoszczy; później zastępca dyrektora ds. technicznych (naczelný inżynier) CZ w Warszawie (1951-1959), dyrektor Instytutu Przemysłu Piwowarskiego (1959-1966), starszy projektant w biurze projektów (1966-1970); ibidem, s. 13, 201. [S.D.]

⁶⁹ W latach 1950-1954 sprawował nadzór nad działem przemysłu piwowarsko-słodowniczego w Głównym Instytucie Przemysłu Rolnego i Spożywczego, będąc w okresie 1951-1959 zastępcą dyrektora ds. technicznych CZ w Warszawie; ibidem, s. 13, 204. [S.D.]

⁷⁰ W latach 1946-1948 zastępca dyrektora ds. handlowych CZ w Warszawie (prokurent); ibidem, s. 13. [S.D.]

III. Zawartość treściowa

1. Wprowadzenie

Analizie zostały poddane wszystkie zeszyty pisma, które się ukazały od września 1945 r. do połowy 1949 r.

Przeglądając poszczególne zeszyty „Biuletynu Piwowarskiego” i późniejszego „Przemysłu Fermentacyjnego”, stwierdzamy, że charakter pisma dostosowany został do nowo powstałych potrzeb produkcyjnych i warunków zarządzania dużym zespołem zakładów przemysłowych.

Nowo powołane czasopismo było instrumentem wzajemnej wymiany doświadczeń i myśli technicznej pomiędzy fachowcami czynnymi w dziedzinie badań i studiów a inżynierami, technikami, majstrami i administratorami pracującymi w zakładach produkcyjnych. Czasopismo służyło bieżącym potrzebom produkcji i spełniało funkcję sprawnego i rzetelnego informatora w zakresie techniki i wiedzy związanej z techniką, słowem w pełni uczestniczyło w procesie komunikacyjnym określonego środowiska zawodowego, naświetlało zaistniałe procesy techniczno-produkcyjne od strony społeczno-gospodarczej.

Redakcja czasopisma dbała też o to, by w swej planowej działalności mieć na uwadze permanentne kształcenie i doskonalenie kadr. Logicznym uzupełnieniem materiałów redakcyjnych zamieszczonych w czasopiśmie były wkładki tablic technologicznych i odcinki tłumaczeń dzieł technicznych, które w późniejszym czasie wyszły drukiem jako dzieła zwarte (zob. wyżej).

O słuszności programu redakcyjnego świadczy szeroki dialog pomiędzy autorami i redaktorami z jednej strony a czytelnikami, dialog, z którego przebiega duże zaangażowanie problemami odbudowy kraju i rozwoju gospodarstwa narodowego. Świadczą o tym informacje i publikacje o konferencjach, zjazdach i kursach, na których omawiano osiągnięcia produkcyjne i perspektywy na przyszłość (zob. 3/1946, 4-5/1946), nowy system pracy normowanej (6/1946), wydajność surowców (9/1946), możliwości rozwoju winnic w centrum Polski (Kieleccyzna, stoki Wisły), produkcję owoców a przetwórstwo owocowe (11/1946) i in.

2. Publikacje o treści technicznej

Publikacje techniczne i naukowo-techniczne, obok krótkich informacji technicznych, stanowiły trzon zawartości czasopisma. Miały one na celu podniesienie i wyrównanie poziomu technicznego produkcji oraz przewyciężenie trudności

zaistniałych w pierwszych latach powojennych. Niektóre artykuły pełniły funkcję poradnictwa w sprawie przewyciężenia trudności surowcowych i materiałowych. Tym celom służyły artykuły Henryka Brzezińskiego na tematy biologiczne (4/1945), mikroorganizmów i bakterii wywołujących osady i zmętnienie piwa (1/1946), doświadczeń nad skutecznością środków dezynfekcyjnych (3/1946). Autor, jako kierownik zjednoczeniowego laboratorium, pracował nad stale aktualnym problemem wykorzystania odpadów przemysłowych w przemyśle żywnościowym. Pisał na ten temat w czerwcu 1946 r., wskazując na potrzebę wykorzystania odpadów jako paszy dla bydła i trzody chlewnej. Temat przewija się w późniejszych numerach czasopisma⁷¹.

Ważnym zagadnieniem techniczno-produkcyjnym była woda jako surowiec produkcyjny, tematyce tej poświęcono szereg artykułów. Same ich tytuły najlepiej informują o tym, co w nich omawiano:

- *Doświadczenia nad skutecznością środków dezynfekcyjnych* (Brzeziński, 3/1946).
- *Mikroorganizmy w wodzie szkodliwe w przemyśle fermentacyjnym i ich zwalczanie* (Brzeziński, 11/1946).
- *Systematyczna kontrola mikrobiologiczna w browarze* (Brzeziński, 1/1947).
- *Diagnoza bakterii w piwie* (Brzeziński, 7-8/1947).
- *Teoria fermentacji alkoholowej* (Brzeziński, 12/1947).
- *Zmiękczenie i odsalanie wody za pomocą żywic sztucznych* (Kirkor, 11-12/1946).
- *Woda w przemyśle piwowarskim* (Elmanowski, 6-7/1948).

Zagadnieniem dużej wagi była oszczędność węgla jako paliwa energetycznego. Problemami tymi zajmował się prof. Edmund Chromiński ze swoim zespołem (8-9/1948).

Dużym problemem produkcyjnym w owych czasach była walka ze szkodnikami wpływającymi na ubytki surowcowe, ich wydajność i obniżanie jakości gotowej produkcji. Do najgorszych szkodników zaliczano wołka zbożowego i sarcynę⁷². Problematykę tę omawiano w czasopiśmie i wskazywano środki zaradcze. Problematykę wołka zbożowego i sposoby jego zwalczania poruszył inż. Kocurek w swoim

⁷¹ Patrz: Zagrodzki, *Drożdże pastewne*, nr 4-5/1949.

⁷² Słowo „sarcyna” było historycznie używane w przemyśle piwowarskim jako potoczne określenie bakterii lactic acid, szczególnie z rodzaju *Pediococcus* (wcześniej zaliczanych do rodzaju *Sarcina*), które powodują liczne schorzenia, objawiające się kwaśnym i maślanym (diacetylowym) aromatem, wystąpieniem osadów i kłaczkowatości piwa oraz obniżoną stabilnością smaku i klarownością piwa. Użycie określenia „sarcyna” wynikało z praktyki browarniczej – infekcję sarcyną (lub sarciną) stwierdzano wówczas, gdy następowała nadmierna produkcja diacetylu, zwiększone zmętnienie lub lepkość piwa; Eljasz S. 1953, s. 26-27. [S.D.]

artykule w nr 9/1946; z problematyką zwalczania wołka zbożowego łączą się publikacje inż. Zygmunta Sławińskiego w numerach 2, 3 i 4/1945 pisma. Infekcję sarcynową i sposoby jej usuwania na podstawie studium Stockhausena omówił inż. Józef Mickiewicz w swoich publikacjach zamieszczonych w numerach 4, 5 i 6 z 1946 r. omawianego czasopisma.

Zjednoczenie uzyskało już w latach 1945/1946 wysokie gatunki piwa (browary w Gdańsku, Połczynie-Zdroju, Zielonej Górze, Kobylepolu, Grodzisku Wielkopolskim i in.) oraz win (Wytwórnia Win w Zielonej Górze i Kruszwicy).

Troską Zjednoczenia było podciągnięcie innych zakładów do takiego wysokiego poziomu. Nie wszędzie było to osiągalne – na przeszkodzie stały przestarzałe urządzenia, woda i inne surowce, mimo to wiele mógł w tym względzie zdziałać fachowiec. Dlatego dostarczano w każdym numerze pisma porcję wiedzy technicznej w postaci artykułów, sprawozdań z dokonanych badań i osiągnięć praktycznych. Temu celowi służyły artykuły inż. Jakuba Wermusa, oparte na studiach Hansa Leberlega, na temat śrutowania słodu (12/1946 i 2/1947), inż. Edwarda Stamma o wydajności warzelnii (1/1945), o ciałach białkowych w piwowarstwie (2/1945), o chłodzeniu brzezki (3/1946), o oznaczaniu trwałości piany piwnej (7/1946), utlenianiu brzezki i piwa (11/1946), o wpływie ultrafioletowych promieni na drobnoustroje (4-5/1948) i mgr. Jerzego Szałasza o trwałości piwa i środkach dla jej podwyższenia (8-9/1948).

Podobnie starano się podciągnąć fachowość pracowników winiarskich. Pisali o tym inż. Stanisław Madej, inż. Aleksandra Tomaszewska i in.

Dużą wartość praktyczną miały publikacje Aleksandry Tomaszewskiej o środkach dezynfekujących (11/1946), o pielęgnacji wina młodego (12/1936), o klarowaniu wina (1-2/1947) oraz inż. Stanisława Madeja o czynnikach wpływających na aktywność drożdży w fermentacji (4-5/1948), inż. Józefa Leśkiewicza o nowocześniejszej fermentacji win owocowych (7, 8, 9, 10/1947), inż. Tadeusza Maliny o pobieraniu próbek wina do badań chemicznych (1-2/1948).

Wśród publikacji technicznych i naukowo-technicznych są też artykuły i rozprawy przeznaczone dla fachowców o najwyższych kwalifikacjach. Do nich adresowane były publikacje o wdrażaniu nowych produkcji i nowych technologii.

Na takie tematy pisał inż. Władysław Małaczyński w artykule pt. *Wpływ chmielu na koagulację białek* (7/1946), inż. Władysław Myśkow pisał o koloidach w piwie (3/1948). Inż. Zygmunt Wasilewski ogłosił tłumaczenie z rosyjskiego rozprawy E.M. Popowej o zastosowaniu owoców jarzębiny i głogu do wyrobu win, tłumaczenie z angielskiego komunikatu naukowego E. Lestera i L. Crammera o produkcji penicyliny (1-2/1949), tłumaczenie z francuskiego publikacji R. Galley i C. Fleury o siarkowaniu moszczy i fermentacji jabłkowo-mlekowej win i tłumaczenie z rosyjskiego artykułu N.F. Sajenki na temat drożdży XERES (3/1949). Inż. Stanisław

Madej opracował technologię wyrobu miodów pitnych (1-2/1948). Technologia ta znalazła zastosowanie w nowo uruchomionym zakładzie w Kościerzynie.

O naturalnej kulturze drożdży pisał inż. Stefan Straszewski (4-5/1946), a o ich zmienności inż. Longin Szwejkowski (3/1946).

Inż. Paweł Wojcieszak ogłosił wyniki swoich badań (10, 11/1948) na temat użycia antyseptyków przy produktach spożywczych.

Pięćdziesiąt osiem naukowo-technicznych artykułów napisanych przez 33 specjalistów, nie licząc krótkich opracowań technicznych, techniczno-organizacyjnych i ekonomicznych – to dorobek pisma w ciągu 4 lat swojego istnienia.

Dużą wartość dla rozwoju produkcji i podniesienia jej jakości miały też krótkie informacje techniczne o charakterze racjonalizatorskim i wymiany doświadczeń praktycznych. W tej dziedzinie wysuwa się na czoło doświadczony fachowiec Witold Czajkowski z bardzo cennymi notatkami na temat kampanii słodowniczej (7, 8/1947), szybkiej fabrykacji i uszlachetniania piwa metodą Nathana (7, 8/1947, 9, 10/1947 i 3/1948) i metodą zakwaszania zacieru bakteriami kwasu mlekowego, celem podwyższenia trwałości piwa (3, 4/1948 i 4, 5/1949).

3. Problematyka organizacji produkcji

Problematyka organizacji produkcji była drugą z kolei grupą tematyczną czasopisma. Na łamach czasopisma ukazały się publikacje porządkujące sprawy organizacji i wytwarzania, magazynowania surowców, półfabrykatów i gotowej produkcji. Oto najważniejsze publikacje na te tematy: inżynier Józef Bieniasz opisał szczegółowo swój projekt urządzenia rozlewni piwa (4, 5 i 6/1945) i podał metody pielęgnacji piwa butelkowego (2/1946). Władysław Dylkowski i Henryk Kosiorek opisali sposób obliczania zdolności produkcyjnej słodowni i browarów (4-5/1949). Inż. I. Kachel pisał o degustacji win (6/1947), inż. Kazimierz Szybalski podał metody kontroli i numeracji obiegu beczek i korzyści, jakie daje wprowadzenie jej w browarach (3/1947). Zygmunt Wasilewski podjął próbę oznaczenia teoretycznej zdolności produkcyjnej zakładu przemysłu winiarskiego (4-5/1949), a inż. Jakub Wermus rozważył podstawowe elementy wyjściowe do obliczania norm w przemyśle piwowarskim (3/1948, 6-7/1948).

4. Organizacja rynku

Zbyt produkcji był przedmiotem działalności Zjednoczenia. W latach 1945-1949 przemysł skazany był na organizację rynku we własnym zakresie, na uruchomienie hurtowni i pawilonów fabrycznych i na oddziaływanie na społeczeństwo powojenne

w kierunku konsumpcji niskoalkoholowych trunków zamiast bimbrow pokątnie produkowanego w całym kraju. Akcja ta znajduje pełne odzwierciedlenie w omawianej prasie branżowej.

Z myślą o powrocie Polski z eksportem słodu na swe dawne rynki zagraniczne pisał Marian Belerski w obszernym artykule pt. *Światowy rynek jęczmienia browarnego* (9-10/1947). Produktem eksportowym było piwo grodziskie: temat ten poruszał mgr Benedykt Krzywiec w numerze 6/1946. Halina Desz zamieściła dwa reportaże o otwarciu fabrycznych placówek konsumpcyjnych: winiarni toruńskiej i pawilonu przemysłu fermentacyjnego w Sopocie (4-5/1947).

W „Przemysle Fermentacyjnym” można odnaleźć szereg utworów poetyckich na temat piwa i wina. Dwa utwory Bolesława Niemyskiego są szczególnie godne uwagi: *Pijmy piwo* (1/1946) i *Poeta i wino* (11/1946). W tym ostatnim numerze czytamy takie oto hasło reklamowe: *Wino to nektar boski, przywraca humor, oddala troski*.

5. Informacje statystyczne

Czasopismo prowadziło też dział planistyczno-statystyczny. W dziale tym publikowano informacje i analizy planistyczne oraz dane statystyczne dotyczące przemysłu fermentacyjnego w Polsce. Autorami takich ważniejszych opracowań byli mgr Franciszek Stemler – dyrektor ekonomiczny CZPF, i mgr Jan Wrzolek – ówczesny naczelnik planowania w Centrali.

6. Problematyka społeczna

Dział społeczny czasopisma był redagowany ze szczególną troską o człowieka. W dziale tym omawiano i wymieniano opinie na tematy bhp, odpoczynku i profilaktyki. Dużo miejsca poświęcono na łamach pisma szkoleniu zawodowemu. Dla tych spraw redakcja od pierwszej chwili swojej działalności wykazywała duże zrozumienie i zaangażowanie. Świadczą o tym listy i publikacje. Szczególnie wiele zrobili lekarze zatrudnieni w Zjednoczeniu: dr Regina Stańczyk, obecnie profesor w Akademii Medycznej w Warszawie, i dr Janusz Pawłowski. Tenże zamieścił w omawianym piśmie szereg publikacji, między innymi na temat zagadnień sanitarnych w przemyśle piwowarskim (2/1946), obowiązków i celów lekarza fabrycznego (4 5/1946) i na temat wartości odżywczej piwa z punktu widzenia medycyny (8/1946).

Tematyka odpoczynku, uruchomienia własnych domów sanatoryjnych była bardzo często omawiana w kronikach czasopisma, o czym mowa w następnym rozdziale.

7. Kroniki

Kroniki zawierają bieżące wiadomości z działalności gospodarczej polskiego przemysłu fermentacyjnego, informacje o zagospodarowaniu odpadów, o szkoleniach zawodowych, o zaopatrzeniu surowcowym, o zapasach, o obrocie bezgotówkowym, o nowo ogłaszanych przepisach prawnych, o uroczystościach z okazji odbudowy i uruchomienia zakładów, o otwarciu pawilonów fabrycznych, domów wypoczynkowych, leczeniu profilaktycznym itp. W jednej z kronik czytamy informacje o uroczystości uruchomienia po odbudowie Browarów Poznańskich. W uroczystości tej uczestniczył wicepremier Bolesław Rumiński na czele miejscowych władz partyjnych i państwowych. Również uroczystość z udziałem władz centralnych obchodzono, jak podaje kronika, otwarcie gimnazjum zawodowego w Bydgoszczy.

A oto niektóre notatki z kroniki:

- *Wyniki produkcyjne w I i II kwartale 1947 r.* (3/1947).
- *Notowania giełdowe jęczmienia browarnego* (3/1947).
- *O obrocie bezgotówkowym* (3/1947).
- *Podwieczorek przy mikrofonie i browarowe Kobylepole* (4-5/1947).
- *Wyniki analiz słodu* (6/1947).
- *Wykorzystanie odpadów* (6/1947).
- *O ukazaniu się książki pt. „Chemiczno-techniczna kontrola piwa” W. Bułhakowa* (6/1947).
- *Otwarcie probierni winiarskich i piwowarskich w Sopocie, Nowym Porcie, Wrzeszczu Gdańskim, Toruniu i Poznaniu* (6/1947).
- *Otwarcie gimnazjum piwowarskiego w Bydgoszczy* (7-8/1947).
- *Sprawozdanie z działalności plantatorów chmielu* (7-8/1947).
- *O wystawach międzynarodowych przemysłu piwowarskiego* (9-10/1947).
- *Wiadomości Polskiego Komitetu Normalizacyjnego* (1-2/1948).
- *Wiadomości z prac Zakładu Technologii Żywnościowej prof. W. Pijanowskiego* (1-2/1948).
- *Wynalazczość w przemyśle fermentacyjnym* (4-5/1948).

8. Przeglądy ustawodawcze i poradnictwo prawno-finansowe

Wprowadzenie do przedsiębiorstw państwowych jednolitego planu kont i zasad księgowania stwarzało duże trudności – dlatego redakcja czasopisma publikowała szereg wyjaśnień i informacji.

Świadczą o tym niektóre notatki:

- *Zagadnienia księgowania robocizny podług jednolitego planu kont* (Kujawski, 6/1946).
- *Jednolity plan kont a księgowość* (Kujawski, 7/1946).
- *Zagadnienia normatywów ośrodków obrotowych w gospodarce planowej* (Kujawski, 12/1946).
- *Rachunkowość a kierownictwo zakładu przem.* (Kujawski, 6-7/1948).
- *Podatek obrotowy* (Merdaś, 4-5/1947).
- *Rachunek wyników wg jednolitego planu kont* (Merdaś, 4-5/1946).
- *O podziale zysku i pokryciu strat w przedsiębiorstwach państwowych* (Merdaś, 4-5/1947).
- *Przegląd ustawodawstwa* (Merdaś, 11/1947).

9. Terminologia i normy techniczne

Problematyka terminologiczna i normalizacyjna była już w owych pierwszych latach przedmiotem zainteresowań redakcji. Niewiele można było w pierwszych latach odbudowy w tej materii zdziałać, niemniej czasopismo zamieściło kilka publikacji na poruszane tematy, z których podaje się dwie najważniejsze:

- *Słownictwo techniczne w browarnictwie (nazwy niemieckie i odpowiedniki polskie), 84 pozycji* (Czajkowski, 12/1947).
- *Jak powstaje norma* (Koral, 1-2/1949).

Tematyka powyższa była często poruszana w krótkich notatkach kronikarskich.

10. Historia techniki i przemysłu browarniczego w Polsce

Znamienne dla początków czasopiśmiennictwa technicznego w pierwszych latach po drugiej wojnie światowej jest zainteresowanie zagadnieniami historii techniki. Świadczą o tym następujące publikacje:

- *Monografia Browarów Zielonogórskich* (Belerski, 6/1947).
- *Browary w Grodzisku Wielkopolskim – monografia* (Jankiewicz, 6/1947).
- *Technika przemysłu piwowarskiego w zarysie historycznym* (Kiwerski, 2, 4-5/1946).
- *Przysłowia mądrością narodów* (Kiwerski, 2, 9/1946).
- *Piwo angielskie w Polsce* (Kiwerski, 4-5, 6/1947).
- *Cieszyński Browar Zamkowy – monografia* (Kiwerski, 6/1947).
- *Od piwa domowego do „pilznera” polskiego* (Kiwerski, 9-10, 11/1947, 1-2/1948).

- *Kontrola browaru w 1887 r.* (Kiwerski, 10, 11/1948).
- *Polska bibliografia piwowarska od 1823 do 1940 r.* (Kiwerski, 12/1948).
- *Zjednoczenie pracowników przemysłu piwowarskiego w zarysie historycznym* (Kiwerski, 1-2/1949).
- *Browar Kobylepole – monografia historyczna* (Belerski, 4-5/1947).

11. Przeglądy prasy zawodowej

Przegląd prasy zagranicznej redagował naczelny redaktor pisma w rubryce „Rzut oka na prasę zagraniczną”. Pomimo trudności ze zdobyciem w owych latach zagranicznej literatury fachowej zdołała redakcja nawiązać kontakty z zagranicznymi towarzystwami przemysłowymi. W wyniku tych kontaktów redakcja gromadziła materiały do przeglądu prasy zagranicznej. Przegląd ten podawał ciekawe informacje techniczne i ekonomiczne o rynkach zagranicznych, o nowościach technicznych i organizacyjnych przemysłu fermentacyjnego w ZSRR, Austrii, Szwajcarii, Francji, Szwecji, Danii, Anglii, USA i Ameryce Łacińskiej.

Zawartość treściowa omawianego czasopisma ujęta została w zestawieniu bibliograficznym podanym przy końcu niniejszego opracowania.

Zakończenie

W marcu 1949 r. Komitet Centralny Partii postanowił przekazać Naczelnej Organizacji Technicznej (NOT) sprawowanie opieki nad rozwojem piśmiennictwa technicznego. W ramach tych obowiązków NOT miała uruchomić dwa przedsiębiorstwa wydawnicze, jedno poświęcone książkom, drugie czasopismom technicznym.

Te decyzje spowodowały likwidację redakcji „Przemysłu Fermentacyjnego” w maju 1949 roku, którego agendy miały zostać przekazane do nowo powstałego Wydawnictwa Czasopism Technicznych NOT (WCT NOT).

Pierwszy numer „Przemysłu Fermentacyjnego i Rolnego” w wydaniu WCT NOT ukazał się dopiero w 1958 roku. Nie tylko tytuł, ale i program czasopisma uległy zasadniczej zmianie i dlatego słuszne będzie odrębne opracowanie monografii tego pisma jako organu stowarzyszenia inżynierów i techników przemysłu spożywczego⁷³.

⁷³ Chodzi o Stowarzyszenie Naukowo-Techniczne Inżynierów i Techników Przemysłu Spożywczego, które powstało 12 listopada 1946 roku. Stowarzyszenie istnieje do dziś. Jak można wyczytać na

Bibliografia

Literatura (oryginalny tekst)

- Pazdur Jan, *Instrukcja robocza dla gromadzących materiały do historii czasopiśmiennictwa technicznego*, WCT NOT, Warszawa 1971.
- Czarnowski Jan Waclaw, *Pierwszy po wojnie okres organizowania prasy technicznej*, RPT nr 3/1973, WCT NOT Warszawa.
- Baranowski Krzysztof, *Pierwsze polskie czasopismo poświęcone gorzelnictwu, piwowarstwu i cukrownictwu* (manuskrypt), Warszawa 1972.
- Gajewski Dionizy, *Czasopisma techniczne w okresie międzywojennym* (manuskrypt), Warszawa (niedatowane).
- Jubileusz Państwowego Browaru w Poznaniu*, Poznań 1945 (album okolicznościowy).
- Kiwerski Marian, *Dzieje piwowarstwa*, t. 1, Warszawa 1931.

Literatura (uzupełnienia i komentarze)

- Belerski M., *Aktualny stan czasopiśmiennictwa technicznego w PRL: (stan na 31 XII 1974 r.)*, Rada Prasy Technicznej, Prace zespołów i komisji nr 9/1974, Warszawa 1974a.
- Belerski M., *Czasopisma techniczne zawodowo-publicystyczne w RFN: zestawienie liczbowe wg stanu na rok 1973*, Rada Prasy Technicznej, Prace zespołów i komisji nr 4/1975, Warszawa 1975.
- Belerski M., *Maschinenmarkt: Opracowanie analityczno-syntetyczne*, Rada Prasy Technicznej, Prace zespołów i komisji nr 5/1975, Warszawa 1975a.
- Belerski M., *O pierwszej bibliografii czasopiśmiennictwa technicznego Feliksa Kucharzewskiego*, Rada Prasy Technicznej, Prace zespołów i komisji nr 2/1974, Warszawa 1974.
- Belerski M., *Pierwsze zebranie Komisji do Opracowania Historii Prasy Technicznej Komitetu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, 21 (1), 1976, s. 147-149.
- Belerski M., *Posiedzenie Komisji Historycznej Rady Prasy Technicznej*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, 21 (2), 1976a, s. 384-385.
- Belerski M., *Stan czasopiśmiennictwa chemicznego w Polsce*, Rada Prasy Technicznej, Prace zespołów i komisji nr 5/1973, Warszawa 1973.

jego stronie internetowej: „Geneza powołania, wywodzi się z udziału przedstawicieli tego działu gospodarki w zorganizowanym, przez Naczelną Organizację Inżynierów w dniach 12-14 września 1937 r., we Lwowie Kongresie pod hasłem «Mobilizacja energii twórczej dla gospodarczego uniezależnienia Polski»”; Wesołowski B. 2021, <https://przemyslspozywczy.eu/75-lat-stowarzyszenia-naukowo-technicznego-inzynierow-i-technikow-przemyslu-spozywczego/> – 3 VIII 2025. [S.D.]

- Belerski M., *VDI-Nachrichten (Wiadomości Związku Inżynierów Niemieckich): opracowanie analityczno-syntetyczne*, Rada Prasy Technicznej, Prace zespołów i komisji nr 6/1975, Warszawa 1975b.
- Belerski M., *Wskazówki dla opracowujących szczegółową ocenę czasopism technicznych*, Rada Prasy Technicznej, Prace zespołów i komisji nr 3/1978, Warszawa 1978.
- Belerski M., *Zebranie Komisji Historii Prasy Technicznej*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, 22 (2), 1977, s. 405.
- Belerski M., Forowicz J., Rumińska T., *O systemie informatycznym prasy technicznej*, Rada Prasy Technicznej, Prace zespołów i komisji nr 2/1973, Warszawa 1973.
- Belerski T., *Rodzinne tajemnice*, Warszawa 2023.
- Chlebowczyk J., *Kiwerski Marian Wojciech*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 12, Warszawa 1968, s. 529-530.
- Ciszewska-Wusatowska H., *Hutnik: Monografia czasopisma z lat 1929-1939*, Rada Prasy Technicznej, Prace zespołów i komisji nr 3/1977, Warszawa 1977.
- Dryja S., *200 lat browaru w Polczynie-Zdroju. Historia opowiedziana zdjęciami*, Kraków 2025.
- Dryja S., *Browary Ziemi Północnych i Zachodnich w latach 1945-1951*, t. 1, Kraków 2024.
- Dryja S., *Browary Ziemi Północnych i Zachodnich w latach 1945-1951*, t. 2: *Katalog*, Kraków 2023.
- Dylkowski W., *Browarnictwo*, Warszawa 1974.
- Dylkowski W., Kosiorek H., *Kontrola produkcji słoju i piwa*, Warszawa 1957.
- Eljasz S., *Szkodliwe drobnoustroje w przemyśle piwowarskim*, Warszawa 1953.
- Instytut Pamięci Narodowej, <https://poszukiwania.ipn.gov.pl/bbp/odnalezieni/502,-Eugeniusz-Smolinski.html>.
- Jubileusz Browaru Poznańskiego „Hugger” w Poznaniu, 1895-1945*. Album okolicznościowy przygotowany przez firmę Foto-Wimar Poznań; Archiwum Rodzinne Tadeusza Belerskiego, teczką: album.
- Kaczmarek T., *Księga piw i browarów polskich*, Warszawa 1994.
- Kiwerski M., *Dzieje Piwowarstwa*, t. 1, Warszawa 1931.
- Komornicki J. i in., *Kronika przemysłu piwowarskiego*, cz. 1: *Lata 1945-1980*, Warszawa 1995.
- Kosiorek H., *Odbiór, czyszczenie i przechowywanie jęczmienia browarnego*, Warszawa 1952.
- Kosiorek H., *Przechowywanie jęczmienia i słoju*, Warszawa 1955.
- Leberle H., *Die Bierbrauerei. Die Technologie der Malzbereitung und Bierbereitung*, Stuttgart 1925.
- Sadzewicz M., *Oflag II D Gross-Born*, Warszawa 1977.
- Wesołowski B., 2021, <https://przemyslspozywczy.eu/75-lat-stowarzyszenia-naukowo-technicznego-inzynierow-i-technikow-przemyslu-spozywczego/>.
- Z zagadnień poprawności językowej i terminologicznej prasy technicznej*, red. M. Szymczak, oprac. red. M. Belerski, A. Markowski, Rada Prasy Technicznej, Prace zespołów i komisji nr 1/1976, Warszawa 1976.